

A család és az iskola együttműködésére történő felkészítés a tanárképzésben – szisztematikus irodalmi áttekintés¹

Lánczi Viktória¹ – Fónai Mihály Ferenc²

¹ a Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet Humán Tudományok Doktori Iskolájának doktorandusza, lancziviktoria30@e-mail.com,
ORCID: 0000-0003-3278-9176

² a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolájának emeritus törzstagja, nyugalmazott egyetemi tanára, fonai.mihaly@arts.unideb.hu,
ORCID: 0000-0003-1896-9883

Számos tanulmány foglalkozik a család bevonásával, a szülők részvételével és ennek pozitív hatásaival az oktatási intézményekre és a velük kapcsolatban álló személyekre. Ahhoz, hogy a pedagógusok partnerségi viszonyt tudjanak kialakítani a különböző családokkal, az iskoláknak kompetensen kell fellépniük. Kevés olyan kutatás folyt az utóbbi közel húsz évben, amely azzal foglalkozott, hogyan készítik fel a pedagógusképzésben a jövő tanárait a szülők bevonására, a családokkal való kapcsolat kialakítására. Jelen kutatás célja, hogy a szisztematikus irodalomelemzés módszerével bemutassa és összehasonlítsa azokat az empirikus kutatásokon alapuló tanulmányokat, amelyek a család és az iskola együttműködésére történő felkészítéssel foglalkoznak. Az általunk használt adatbázisban összesen nyolc angol nyelven írt, tudományos, nemzetközi folyóiratban, 2000 és 2022 közötti időszakban megjelent tanulmányt találtunk, melyek ezzel a témával foglalkoznak. Áttekintésünk alapján megállapítottuk, hogy nem történtek nagy változások ezen a területen, és ma is vannak olyan feltáratlan aspektusok, amelyekkel a kutatók szerint fontos lenne foglalkozni. Változtatásokra lenne szükség a tanárképzési tantervekben annak érdekében, hogy átfogóbban tudják felkészíteni a pedagógushallgatókat a szülők bevonására.

Kulcsszavak: tanárképzés, tanárjelöltek, szülői részvétel, családi és iskolai partnerség, tanárjelöltek felkészítése

DOI: 10.37205/TEL-hun.2025.1.02

© 2025. Ez az alkotás a CC BY-NC-ND 4.0 licenc alatt kerül közzétételre.

¹ A tanulmány alapját képező „Pedagógusok szülői elköteleződést erősítő képességének fejlesztése” című kutatást az MTA-DE Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoportja folytatta, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Köznevelési- és Tanügyi Kutatási Programja támogat. A cikk a Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24-2 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Bevezetés

Több nemzetközi tanulmány is bizonyítja a szülők és az iskola partnerségi viszonyának pozitív hatásait a diákok tanulmányi előmenetelére, az érzelmi és a szociális készségek fejlődésére, a tanulási motiváció növekedésére (Stevenson & Baker, 1987; Izzo et al., 1999; Fan & Chen, 2001; Simon, 2001; Henderson et al., 2007; Chen & Gregory, 2009; Khajehpour & Ghazvini, 2011; Jaiswal & Choudhuri, 2017; Garbacz, 2017; Boonk et al., 2018; Epstein et al., 2018). Magyarországi empirikus kutatások szintén alátámasztják, hogy a szülők aktív szerepvállalása – legyen szó az iskolai életben való részvételről, az otthoni tanulás támogatásáról vagy a vallásos elköteleződésről – pozitív hatással van a gyermekek iskolai előmenetelére (Imre, 2015; Pusztai & Fényes, 2022; Bacsikai et al., 2024).

Az elemzések alapján a különböző országokban, az iskolákban nem egységes a családok bevonásának módja, másra fókuszálnak az iskolák a szülők bevonását illetően (Epstein & Sanders, 2006). A szülők bevonása komplex, több dimenziós fogalom, melyet a legátfogóbban Epstein (1995, 2001) ír le. Epstein a szülői bevonódás hat fő típusát különbözteti meg, melyek a gyakorlatban az iskola-szülő kapcsolatban valósíthatók meg. Az első típust szülői felügyeletnek (szülői szerepvállalásnak) nevezi, ami azt jelenti, hogy a családok a megfelelő otthoni környezetet alakítják ki. A második típust a kommunikáció különböző formái képviselik, ezek a szülő-iskola kapcsolat elmélyítését szolgálják. A harmadik típus az önkéntesség (a szülők részvétele az iskolai tevékenységekben). A negyedik dimenzió az otthoni tanulás, amikor a szülő segíti és ellenőrzi a házi feladat elkészítését, miközben a tanár ötletekkel, különböző módszerekkel segítheti a folyamatot. Epstein ötödik kategóriája a döntéshozatal, a szülő részvétele az iskolát és gyermekét érintő döntések meghozatalában, a hatodik pedig a közösségekkel való együttműködés, az iskolán és a családon kívüli közösségek bevonása, erőforrásként történő felhasználása (Epstein, 1995, 2001). Elméletét mind a pedagógusok, mind a szülők számára fontosnak tartja, és javasolja, hogy az iskolák egyénileg – a saját és a szülők igényeire alapozva – töltsék fel gyakorlatokkal a hat típusból álló keretrendszert.

Kroeger és Lash (2011) szerint Epstein elmélete csak részben tér ki a tanárok kompetenciáira a családok bevonását illetően. A szerzők szerint az átlagos társadalmi-gazdasági háttérű és az övéknél szerényebb kulturális tőkével rendelkező szülőket, családokat nem lehet ugyanazon módszerekkel bevonni. Emellett a tanárok kompetenciáin túl attitűdjük is meghatározó szerepet játszik a szülőkkel való

kapcsolat kialakítása során. Továbbá a szülők viszonyulását is figyelembe kell venni, mert az egyenlőtlen hatalmi viszonyok megélése bennük is kialakíthat negatív viszonyulást a tanárokkal és az iskolával szemben. A szerzők szerint fontos, hogy a tanárok felkészítésük során azt is tudatosítsák magukban, hogy a szülők mellett ők is szerepet játszanak a gyermekek fejlődésében, és hogy partnerségben, egymás kölcsönös tiszteletére alapozva valósuljon meg a szülő-iskola kapcsolat.

A Hornby–Lafael (2011) szerzőpáros bemutatja azokat az akadályokat, amelyek az Epstein elméletében kiemelt három területet (család, iskola, közösség) érintik. Számos nehezítő tényezőt felsorolnak elméletükben, amelyek hatással lehetnek a család bevonására, mint például a szülők társadalmi háttere, viszonyulása az iskolához, az oktatáshoz, a tanárokhoz, a tanuláshoz, elképzeléseik a szülői bevonódásról, de a folyamatot befolyásolják a szülők képességei is (megfelelően tudnak-e segíteni gyermeküknek). A gyermekek életkora, képességei vagy épp viselkedési problémái is meghatározó tényezők a szerzők szerint. A politikai, demográfiai, gazdasági és történelmi tényezőket is számba veszik, melyek befolyásolják mind a tanárok, mind a szülők elképzeléseit, viszonyulását, valamint a család-iskola kapcsolatát is. Jelen tanulmányban elfogadjuk Epstein elméleti megközelítését, és egyetértünk abban, hogy a szülők bevonását számos fent említett tényező határozza meg.

A szülői bevonódás dimenziói	A szülői bevonódás formái
Gyermeknevelés	A szülő megteremti a megfelelő környezetet a gyermek számára
Kommunikáció	A kommunikáció számos formáját említi a felek között (szülő-pedagógus/iskola)
Önkéntesség	A szülői részvétel formái az iskola életében
Otthoni tanulás	A házi feladatban megoldásában való aktív részvétel
Döntéshozatal	A szülő részvétele az iskolát, gyermekét érintő kérdésekben
Közösségekkel való együttműködés	Az iskolán kívüli közösségek bevonása

1. táblázat: Epstein keretrendszere. Forrás: Epstein és munkatársai (1995, 2001)

Az európai országokban kevés olyan kutatás készült, amely azzal foglalkozik, hogy hogyan jelenik meg a képzésben a pedagógushallgatók család-iskola partnerségre való felkészítése. Miközben elméleti szinten kiemelik ennek fontosságát, a képzésekben részt vevők szerint a gyakorlati megvalósítás azonban esetleges (Epstein, 2018; Thompson et al., 2018; Willemse et al., 2008). A tanárképző intézményekben az időhiány és az egyéb követelmények akadályozzák a megfelelő fel-

készítést, noha a tantervi módosítások és a gyakorlatközpontú megközelítések pozitív hatásai már érzékelhetők (Morris & Taylor, 1998; Smith & Sheridan, 2019). Ezek a fejlesztések javítják a hallgatók kompetenciáját és magabiztosságát a családokkal való együttműködés terén (Sukhbaatar, 2014; Mutton, Burn & Thompson, 2018). Jelen kutatás célja, hogy feltérképezze a család és az iskola együttműködésére való felkészítés témakörében 2000 óta megjelent empirikus tanulmányok eredményeit.

A szülők bevonására történő felkészítés a tanárképzésben

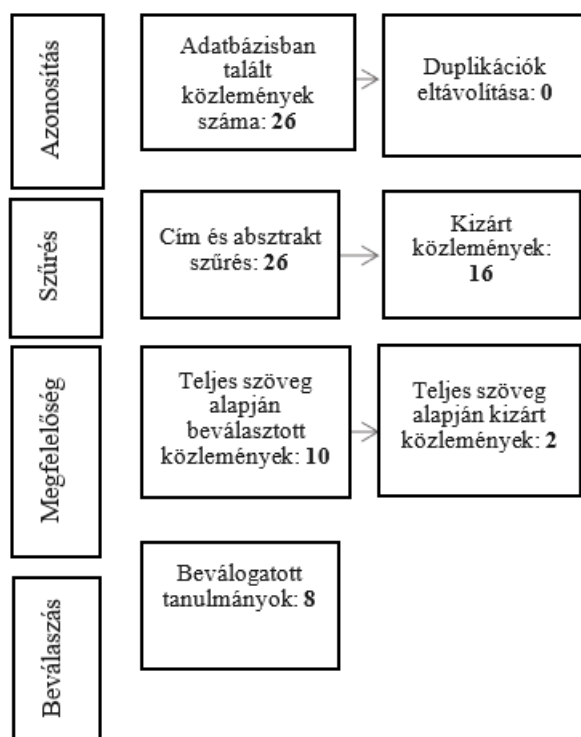
Az európai országokban kevés tanulmány íródott, mely a pedagógus hallgatók család-iskola partnerségre való felkészítésének témakörével foglalkoznak. Az eddigi kutatások bizonyítják, hogy bár elméletben mind nemzeti, kormányzati kontextusban, mind pedig intézményi szinten hangsúlyozzák a felkészítést, a gyakorlatban ez mégis nehezen valósul meg (például Willemse et al., 2008; Epstein, 2018; Thompson et al., 2018). Willemse és munkatársai (2008) az európai országokat (Anglia, Svájc, Spanyolország, Finnország, Norvégia, Belgium és Hollandia) összehasonlító tanulmányukban arra a következtetésre jutottak, hogy hasonló kép alakult ki a követelmények tekintetében: a tanárjelöltek felkészítése nem kellően fejlett az egyes országokban, összességében elmondható, hogy ez a folyamat függ a felkészítő intézménytől, az oktatók szakértelmétől, és nem biztos az sem, hogy a pedagógiai gyakorlaton eltöltött idő garantálja a minőségi felkészülést. A tanárképző intézmények szerint az időhiány és más okok miatt sem készülnek fel magas színvonalon a pedagógushallgatók a család és az iskola együttműködésére, pedig a család-iskola partnerségi kapcsolatra való felkészítés javítását célzó elméleti megközelítések elősegítenék a tanárképzésben részt vevő hallgatók magabiztosabb fellépését a családokkal való együttműködésben (Willemse et al., 2008). Fontosnak tartják azt is, hogy a tantervfejlesztés lényeges elemének számítson a tanárokat felkészítő program, valamint azt, hogy inkább gyakorlatban készítsék fel a pedagógusjelölteket a szülőkkel való munkára, illetve hogy a továbbképzésben is nagyobb hangsúlyt kapjon a szülőkkel való együttműködés kialakításának gyakorlatban történő megvalósítása (Willemse et al., 2008; Sukhbaatar, 2014; Mutton, Burn & Thompson 2018). A tanárképzésben az elmúlt években egyre inkább hangsúlyozzák a család-iskola együttműködését elősegítő kurzusok beépítésének fontosságát és a tantervi módosításokat. Az eredmények azt mutatják, hogy ezek a változtatások pozitív hatásúak. A kurzusokon részt vevő hallgatók készsé-

geiket, kompetenciáikat tekintve felkészültebbnek érzik magukat (Morris & Taylor, 1998; Smith & Sheridan, 2019).

Jóval szűkebb a különböző szociális háttérrel rendelkező családok bevonásával foglalkozó kutatások köre (Cetin & Taskin 2016). Ezek szerint a tanárok gyakran sztereotíp módon kezelik az alacsonyabb szocioökonómiai háttérrel rendelkező szülőket (Bakker, Denessen & Brus-Laeven, 2007, Bellibas & Gumus, 2013; Gonzales & Gabel, 2017). Allexaht-Snider elméleti megközelítése szerint a család és az iskola megfelelő együttműködésénél figyelembe kell venni a családok eltérő értékrendszerét, hiedelmeit, a különböző családokból érkező gyermekek egyéni problémáit. Ez a kulturális tudás segítheti a kapcsolat kialakítását, fenntartását a szülő-tanár kapcsolatban. Ezért is fontos, hogy a már tanító tanárokat és a pedagógusképzésben részt vevőket is megfelelően felkészítsék a különböző nyelvi, kulturális és társadalmi háttérrel rendelkező családok bevonására (Allexaht-Snider & Schwartz, 2001; Gonzales & Gabel, 2017).

A módszer bemutatása

Kamarási és Mogyorósy (2015) a PRISMA-modellt (Preferred Reporting Items for Systematic reviews and Meta-Analyses) (Moher et al., 2009) ajánlja a szisztematikus irodalmi áttekintés eredményeinek bemutatására, melyet mi is használtunk. Az 1. ábra tartalmazza a keresés fázisait és azoknak a tanulmányoknak a számát, amelyek bekerültek elemzésünkbe.

1. ábra: A keresési fázisok bemutatása a PRISMA segítségével
(Kamarási & Mogyorósy, 2015 nyomán)

Első lépésként az EBSCO adatbázisban a következő kulcsszavakra kerestünk rá a teljes szövegben: ‘teacher training’ és ‘preparing teachers’ és ‘family partnership’ vagy ‘family’ vagy ‘parent’ és ‘parental involvement’ és ‘family school partnership’. Az absztraktra szűkítés beállításával lecsökkent a találatok száma, következésképpen releváns tanulmányok maradtak volna ki a szisztematikus irodalmi áttekintésből. A keresés során angol nyelvű, tudományos folyóiratokban (academic journals) megjelent lektorált tanulmányokra (peer reviewed) szűkítettük a kutatást. Fontos volt továbbá, hogy az education témakörben, kizárólag 2000 és 2022 között megjelent tudományos eredményeket vonjunk be elemzésünkbe. Ezekkel a lépésekkel keresésünk eredményeként 26 tanulmányt találtunk, a téma szűkösége a találatok számából is látható. A tanulmányok között nem volt két egyforma találat, így ezután a címek és az absztraktok elolvasása következett, ebben a fázisban 16 tanulmányt zártunk ki, melyek nem feleltek meg tartalmukat tekintve: többségük nem a tanárképzést vizsgálta a család-iskola együttműködése szempontjából, inkább a már gyakorló pedagógusokra fókuszált. A következő lé-

pés – a tanulmányok teljes szövegének átolvasása – során még két tanulmányt zártunk ki, mivel azok metaanalízisek voltak, az általunk meghatározott kritérium szerint pedig csak az empirikus kutatásokra épülő tanulmányokat válogattuk be az elemzésbe (2. táblázat).

A keresés során alkalmazott kritérium	A kritérium meghatározása	Példa egy beválogatott tanulmányra	Valamely kritériumnak nem felelt meg	A kizárás magyarázata
Keresőszavak	Kiválasztott keresőszavak megjelenése a címben vagy az absztraktban	Willemse, T. M., Vloeberghs, L., de Bruïne, E. J., & Van Eynde, S. (2016). Preparing teachers for family-school partnerships: A Dutch and Belgian perspective.	Shinde, R. M., & Tendolkar, V. (2019). Child Sexual Abuse: Is it an ordinary problem in the Society?	A tanulmány címében, sem absztraktjában nem találtuk a megjelölt keresőszavakat
Módszer	Tartalmazott-e empiriát	Bruïne, E. D., Willemse, T. M., Franssens, J., Eynde, S. V., Vloeberghs, L., & Vandermarliere, L. (2018). Small-scale curriculum changes for improving pre-service teachers' preparation for Family-School Partnerships.	Willemse, T. M., Thompson, I., Vanderlinde, R., & Mutton, T. (2018). Family-school partnerships: a challenge for teacher education.	A tanulmányban nem volt empirikus rész
A tanárképzésben részt vevő hallgatók és a szülők bevonására, vagy az iskola-család együttműködésére fókuszál	A tanulmányok tartalmazzák-e a pedagógushallgatók felkészítésével, attitűdjeivel kapcsolatos elemzéseket	D'Haem, J., & Griswold, P. (2017). Teacher educators' and student teachers' beliefs about preparation for working with families including those from diverse socioeconomic and cultural backgrounds.	Smith, T. E., Reinke, W. M., Herman, K. C., & Sebastian, J. (2021). Exploring the link between principal leadership and family engagement across elementary and middle school.	Nem tartalmazott a pedagógusképzéssel és a szülők bevonására történő felkészítéssel kapcsolatos kutatásokat

2. táblázat: A kritériumok mentén kizárt tanulmányok bemutatása egy-egy eset bemutatásával.
Forrás: Saját szerkesztés

A szisztematikus szakirodalmi áttekintésbe bevont tanulmányok közül 2005-ben jelent meg a legkorábbi, a legfrissebb pedig 2022-ben. A legtöbb bevont tanulmányt 2014–2018 között publikálták. Az országok szerinti megoszlás alapján a legtöbb vizsgálat az Amerikai Egyesült Államokban zajlott (három tanulmány említi). Európán belül Hollandia és Belgium jelenik meg leggyakrabban a kutatások helyszínéként (három tanulmányban), jellemzően a két ország összehasonlítására fókuszálva, emellett Svájc egy tanulmányban szerepel. Több országok közötti összehasonlító elemzést is bemutatnak a kritériumok alapján besorolt tanulmányok: a nyolc tudományos cikk közül ötben találunk ilyen komparatív módszert alkalmazó kutatást (két tanulmányban: Hollandia–Belgium, további kettőben: Hollandia–Belgium–Egyesült Államok, Egyesült Államok–Izrael). Elmondható, hogy a téma kutatása csak néhány országra fókuszál, az összehasonlító kutatások alulreprezentáltak. A nyolc tanulmányból hét Q1-es, egy pedig Q2-es besorolású a Scimago szerint, a tanulmányok nagy része rangos folyóiratokban jelent meg (például *Journal of Education for Teaching*, *Journal of Curriculum Studies*, *Education and Urban Society*). A kutatók számát tekintve viszont kevesen foglalkoznak a témával, a tanulmányok nagy részénél átfedés van a szerzők között. Előfordult, hogy ugyanazon kutatók vizsgálták a témát más-más aspektusokból – ez különösen jellemző a Belgiumot, Hollandiát és az Egyesült Államokat érintő vizsgálatokra. A beválogatott tanulmányok közül hétben a vizsgált csoportot a tanárképző főiskolás vagy egyetemi hallgatók képezték, míg három tanulmányban a tanárképzésben oktatókat is kérdezték, két cikkben a már gyakorló tanárokat is bevonták a kutatásba, egyben pedig a tanárképző intézmények dékánjait kérdezték a téma vizsgálata során. A tanárképző intézmények hallgatóit főleg abból a célból kérdezték, hogy megtudják, milyen elképzeléseik, nézeteik vannak a szülők bevonását – ahogy azt sok szerző megfogalmazta: az iskola-család együttműködését – illetően. Továbbá a tanulmányok nagy részében a szerzőket az is foglalkoztatta, hogy a tanárképzésben alkalmazott tanterv milyen mértékben és minőségben tartalmazza a család-iskola partnerségre történő felkészítést. A tanulmányokban sok esetben megjelent az is, hogy milyen mértékben érzik magukat felkészültnek a pedagógushallgatók a család bevonására. A módszerek tekintetében a kutatók három esetben kvantitatív, három esetben kevert, egy esetben kvalitatív módszert alkalmaztak (3. táblázat).

Folyóirat	A cikkek besorolása (Q1, Q2 stb.)	Oktatási szintér (Isced szerint)	Módszer-tan	Vizsgált csoport	Megjelenés éve	Cikk címe	Vizsgált ország
Journal of Education for Teaching	Q1	Isced 6	kevert (kérdőív és mélyinterjú)	tanárképzésen részt vevő hallgatók, valamint tanárképző intézményekben oktatók	2018	Parental involvement: An issue for Swiss primary school teacher education.	Svájc (német területe)
Journal of curriculum studies	Q1	Isced 6	kvantitatív	tanárképzésen részt vevő hallgatók	2017	Teacher candidates' opinions and experiences as input for teacher education curriculum development.	Hollandia, Belgium, USA
Teaching Education (Columbia, S.C.)	Q2	Isced 6 (megkérdezett dékánok: Isced 7)	kvantitatív	tanárképző intézmények dékánjai, vezetői	2016	Preparing teachers for family-school partnerships: A Dutch and Belgian perspective.	Hollandia, Belgium
European Journal of Teacher Education	Q1	Isced 6, Isced 7	kevert (dokumentum-elemzés, fókuszcsoportos interjú,	tanárjelöltek, oktatók	2014	Preparing teacher candidates for family-school partnerships.	Hollandia, Belgium, USA
Journal of Education for Teaching	Q1	Isced 6	kvalitatív (reflexió, interjúzás)	tanárjelöltek, gyakorló tanárok	2018	Small-scale curriculum changes for improving pre-service teachers' preparation for Family-School Partnerships.	Hollandia, Belgium
Education and Urban Society	Q1	Isced 6	kevert (dokumentum-elemzés, fókuszcsoportos interjúk, kérdőívek	tanárszakos hallgatók, oktatók	2017	Teacher educators' and student teachers' beliefs about preparation for working with families including those from diverse socioeconomic and cultural backgrounds.	USA
Education and Urban Society	Q1	Isced 6	kvantitatív	tanárszakos hallgatók	2022	What do teacher-education college students know about parental involvement: A comparative study between the US and Israel.	USA, Izrael
The Clearing House: A journal of educational strategies, issues and ideas	Q1	Isced 6	eset-tanulmány	tanárjelöltek és gyakorló tanárok	2005	Parents as partners: Raising awareness as a teacher preparation program.	USA

3. táblázat: A bevont tanulmányok adatai. Forrás: Saját szerkesztés

A módszerek, eljárások és elemzési sztemderdek a szisztematikus irodalmi elemzés (systematic review) és a PRISMA-modell szerint készültek. Az elemzési szempontrendszert a systematic review módszertana és a vizsgált tanulmányok tartalma alakította. A főbb eredményeket a 3. és 4. a táblázat tartalmazza.

Eredmények

A nyolc tanulmány közül hatban jelenik meg különböző módszerek használatával a pedagógusjelöltek felkészítésével és a tanárképzéssel foglalkozó kutatás, a másik két tanulmány inkább a gyakorlat szempontjából közelíti meg a család és az iskola együttműködésére való felkészítést konkrét kurzusok vagy feladatok mentén. Így az eredmények bemutatása során két elméleti irányt különböztettünk meg a tanulmányok alapján. A következő két alfejezetben a pedagógusjelöltek felkészítésére irányuló empirikus kutatások alapján kirajzolódó összefüggéseket, valamint a gyakorlatorientált, kisléptékű tantervváltoztatásokat bemutató vizsgálatok felsőoktatásban alkalmazható javaslatait mutatjuk be.

A tanulmányok eredményeit az alábbi (4.) táblázatban foglaltuk össze. Az átláthatóság érdekében nemcsak a legfőbb eredményeket emeltük ki, hanem összegyűjtöttük a tanulmányok célkitűzéseit, a szerzők tantervi módosításokra tett javaslatait, valamint azt is, hogy a kutatásokban szerepelt-e a hallgatók véleményének vizsgálata a témával kapcsolatban.

Tanulmány	Cél	Eredmények	Tanárszakos hallgatók FSP-ről alkotott elképzelései	Változtatásokra tett javaslat (tantervben)
A tanárszakos hallgatók felkészítésére irányuló megközelítések				
Lehmann (2018)	Svájci tanárképző intézmények vizsgálata a család-iskola partnerségi kapcsolat előkészítésére.	A család-iskola partnerség fontos része a svájci tanárképzésnek, de a felkészítés mértéke az oktatóktól függ.	Vizsgálat tárgya volt	Igen
Willemse et al. (2016)	Flamand és holland tanárképző programokban részt vevő hallgatók FSP-re való felkészültségének vizsgálata.	A felkészítés elsősorban a szülőkkel való kommunikációra korlátozódik, és számos tanárképző programban nincs külön kurzus erre.	Nem volt a vizsgálat tárgya	Igen
D'Haem & Griswold (2017)	Tanárszakos hallgatók attitűdjének és tapasztalatainak vizsgálata az FSP-vel kapcsolatban.	A tanárszakos hallgatók nem érzik magukat felkészültnek a különböző háttérű szülők bevonására, jellemző, hogy sztereotípiák alapján ítélik meg a szülőket.	Vizsgálat tárgya volt	Igen
Fisher et al. (2022)	Az Egyesült Államokban tanuló és izraeli tanárjelöltek szülői bevonásának vizsgálata.	Az egyesült államokbeli és izraeli tanárjelöltek fontosnak ítélik a szülőkkel való együttműködést, de eltérő szempontokkal.	Vizsgálat tárgya volt	Igen
Willemse et al. (2017)	Tanárszakos hallgatók véleményének és felkészültségének vizsgálata az FSP-ről.	Az általános iskolai tanításra készülő hallgatók felkészültnek érzik magukat az FSP-re, de a kisebbségi szülők bevonása kihívást jelent számukra.	Vizsgálat tárgya volt	Igen
Bruïne et al. (2014)	Pedagógusok és pedagógusjelöltek véleményének feltárása a család-iskola kapcsolatáról.	A felkészítés az oktatók hajlandóságától függ, és gyakran csak a kommunikációra korlátozódik a szülői bevonódás fogalma a hallgatók szerint.	Vizsgálat tárgya volt	Igen
Gyakorlatorientált felkészítés az iskola-család együttműködésére a tanárképzésben				
Ferrara & Ferrara (2005)	Tanárképzésben résztvevők tapasztalatainak bővítése online kurzuson keresztül.	A résztvevők jobban tudatosították a szülői szerepvállalást és a kommunikáció jelentőségét.	Vizsgálat tárgya volt	Igen
Bruïne et al. (2018)	Tanárjelöltek FSP felkészültségének fejlesztése és reflexióik vizsgálata.	A tanárjelöltek felismerik az FSP fontosságát, de továbbra is hiányosságokat észlelnek a gyakorlati képzésben.	Vizsgálat tárgya volt	Igen

4. táblázat: Az eredmények összefoglalása. Forrás: Saját szerkesztés

A tanárszakos hallgatók felkészítésére irányuló megközelítések

Lehmann (2018) kutatásaival az Együttműködés a tanulók családi és iskolai partnerségre való felkészülésének javítására (Collaboration on Improving Students' Preparation for Family–School Partnerships) című európai projekthez csatlakozik. A svájci szerző azt vizsgálja, hogy hazájában a tanárképző intézmények hogyan készítik fel a majdani pedagógusokat arra, hogy az általános iskolában a négytizenhárom éves tanulók szüleivel együttműködjenek. Kilenc általános iskolai tanárképző felsőoktatási intézményt vizsgáltak meg Svájc német nyelvterületén. A szerző kutatásában az általános iskolai tanárképzés eredményeire összpontosított, a téma megismerése érdekében kérdőíves felméréseket, mélyinterjúkat és dokumentumelemzést folytatott. Az eredmények azt mutatják, hogy a svájci általános iskolai tanárképzési programok jelentőséget tulajdonítanak a család és az iskola együttműködésének. Valamennyi pedagógusképző iskola foglalkozik a család-iskola együttműködés témájával, akár speciális kurzusok lebonyolításával, akár más kurzusokkal való összekapcsolásával, valamint választható tantárgyak lehetőségével (Kommunikáció; Konfliktuskezelés; Család-iskola kapcsolattal foglalkozó tantárgyak). A kurzusok során azonban a család és az iskola együttműködésére vonatkozó tartalmak és ezek mennyisége nagyban függ az oktatóktól, akik a pedagógiai gyakorlatokat vezetik. Ennek a tanulmánynak az eredményei eltérnek a többi ország eredményeitől a szerző szerint. Problémás kérdések is felmerültek a vizsgálat eredményei kapcsán: Vajon tényleg felkészítik-e a tanárjelölteket a család/a szülők bevonására az iskolai életbe? Milyen tapasztalatokat szereznek a hallgatók a gyakorlatok során, valóban interakcióba lépnek a családokkal? Ezek a kérdések további, részletesebb vizsgálódásra sarkallják a kutatókat a témában (Lehmann, 2018).

Willemse és munkatársai (2016) tanulmányának célja annak feltárása, hogy a flamand (belgiumi) és a holland felsőoktatási intézmények milyen mértékben készítik fel hallgatóikat az FSP-re (Family–School Partnerships: család-iskola partnerségi kapcsolat), és hogy a tanulmányban hivatkozott Bruïne és munkatársainak következtetései alkalmazhatóak-e az összes holland és flamand tanárképző intézményre, képzési programra. A legtöbb tanulmányt a tanárok felkészítéséről az FSP-re észak-amerikai környezetben végezték, az európai országokban viszont kevés ismeret áll rendelkezésre a témában, ezért célul tűzték ki, hogy az összes tanárképzési programot megvizsgálják Belgiumban és Hollandiában, de nem minden intézményből érkezett válasz. Más felmérésekhez hasonlóan az Epstein–San-

ders-féle megközelítést használták. Elsősorban a felsőoktatási intézmények vezetőit kérdezték, az alábbi kérdésekre fókuszálva:

1. Mennyire fontos szerintük az FSP-re történő felkészítés?
2. Miként jelenik meg a téma a tanárképzési programokban? (Konkrét témaköröket is megjelöltek, amelyek közül kiválaszthatták, hogy melyik jelenik meg a tanterveikben.)
3. Milyen véleményekkel vannak a tanárjelöltek a már diplomás, végzett tanárok felkészültségéről a témában?
4. Milyen módosításokat javasolnak a tanárképzés programját illetően?

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a két országban, bár figyelmet fordítanak a felkészítésre, az intézményvezetők zöme a tanárok felkészítését nem tartja megfelelőnek, vannak olyan tantervek (két holland felsőoktatási intézményben), ahol nem szerepel a kurzusok között a család-iskola kapcsolat kialakításához szükséges program, ha igen, az nagyrészt a szülőkkel való kommunikációra korlátozódik. A tanárképző intézmények vezetőinek háromnegyede gondolja úgy, hogy a tanárokat a munkahelyeken, illetve továbbképzéseken kellene fejleszteni ezen a területen. A törvények szerint viszont követelmény, hogy felkészüljenek a családdal való kapcsolattartásra már a tanárképzés ideje alatt. A válaszokból az is kiderül továbbá, hogy nagyrészt egyetért azzal, hogy a képzési programokat módosítani kellene. Feltűnő az FSP-vel kapcsolatos tanítási elméletek hiánya a legtöbb holland alap- és mesterszintű tanárképzési programban, és ez azt jelenti, hogy az oktatók csak saját tapasztalataikra (esteleget sztereotípiákra, előítéletekre) támaszkodnak. Elmondható tehát, hogy a családdal való kapcsolat kialakítására való kompetencia fejlesztése még mindig problémás kérdés ezekben az országokban (Willemse et al., 2016).

A következő tanulmány kevert módszert alkalmazott (fókuszcsoportos interjúk, dokumentumelemzés – a tanárképzés tantervének elemzése, skála, nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőív), céljuk annak felkutatása volt, hogy milyen mértékben jelenik meg a felkészítés a képzéseken, milyen a tanárszakos hallgatók, illetve tanárképzők attitűdje, elképzelései az FSP-vel kapcsolatban. Általános és középiskolai tanításra készülő tanárjelölteket kérdezték, és azt vizsgálták, hogy milyen elképzeléseik vannak az FSP-ről, a különböző szocioökonómiai háttérű szülők bevonásáról. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a tanárképzésen részt vevő hallgatók nem érzik magukat felkészültnek az eltérő társadalmi és gazdasági háttérrel rendelkező szülők bevonására, jellemző volt továbbá, hogy sztereotípiák

mentén ítélik meg a szülőket. Kevés hallgató véli úgy, hogy a különböző háttérű szülőkkel való együttműködés fontos lenne. Aggódnak amiatt is, hogy hogyan fog-nak a szülőkkel kialakítani partnerségen alapuló viszonyt, elképzeléseik szerint gyakran a szülők az okai a kialakult problémáknak a szülői részvétel területén, eb-ből is látszik, hogy negatív attitűd érzékelhető a tanárszakos hallgatók részéről. A szülőkkel való együttműködés helyett a szülők tájékoztatására helyezik a hangsúlyt az FSP meghatározása esetén. A szerzők szerint a képzés alatti pedagógiai gyakorla-tokon megélt tapasztalatok megbeszélésére lenne szükség. A tanárképzésben elvárt és a gyakorlatban megvalósuló felkészítés a szülők bevonására nem fedik le egy-mást a tanulmány eredményei szerint, szakadék van az oktatás és a tantervi célok megvalósulása között (D’Haem & Griswold, 2017).

Fisher és munkatársai (2022) a Fisher-féle Perception Involvement Scale (PPIS) Érzékelési érintettség skálát (Fisher, 2011) használták kutatásukban. (A korábban kialakított skálát TPPIS-nek – Főiskolai képzésben részt vevő pedagógushallgatók megítélése a szülők bevonódási perspektívái mentén – nevezték el.) A kutatás cél-ja az egyesült államokbeli és izraeli tanárjelöltek véleményének vizsgálata volt a szülői bevonódással és a családi szerepvállalással kapcsolatban. A 44 tételből álló skála négy alskálája: az iskolai erőforrás fejlesztése (enhancement of school re-sources – PIESR), a pedagógia (pedagogy – PIP), az ellenőrzés (control – PICT) és az iskolai jóllét (school welfare – PISW) (Fisher, FitzGerald & Olson, 2022, p. 8). A tanulmány eredményeit tekintve első körben a skála validálása történt, ezt kö-vette az országok közötti összehasonlítás. Izraelben eddig nem foglalkoztak a ta-nárképzésben részt vevő hallgatók nézeteivel, véleményével, felfogásával a szülői bevonódás témakörében. Az egyesült államokbeli és az izraeli hallgatók összeha-sonlítása szerint a kulturális és oktatáspolitikai eltérések ellenére mindkét mintá-ban fontosnak tartják a szülőkkel való partneri kapcsolat kialakítását. Az egyesült államokbeli mintán és az izraeli kohorszon belüli eltéréseket elgondolkodtatónak tartják a szerzők, melyek további kutatást igényelnek. Az egyesült államokbeli minta női tagjai fontosabbnak tartották a szülői részvétel nevelési összetevőit, az izraeli férfi hallgatók pedig az ellenőrzés alskálában szereplő elemeket. A szerzők elképzelései szerint lehetséges, hogy az izraeli hallgatók – hasonlóan az izraeli ta-nárokhoz – féltik szakmai státuszukat, ezért a szülői ellenőrzést fenyegetésként érzékelhetik. Különbség mutatkozik az izraeli minta esetében a már gyakorlaton lévő tanárok és a még hallgatóként részt vevő tanárjelöltek között. A szülői sze-repvállalás meghatározó elemeként az erőforrások növelését és az ellenőrzést je-

lőtték meg a már gyakorlaton lévők (akik egy évig még mentortanárok támogatásával vállalnak tanári munkát). Ez a tanulmány inkább feltáró jellegű, de mindenképpen elmondható, hogy eredményei arra sarkallják a kutatókat, hogy foglalkozzanak a kérdéssel (Fisher et al., 2022).

Willemse és munkatársai (2017) tanárszakos hallgatókat kérdeztek elképzeléseikről, véleményükről és attitűdjükről a holland, a belga és az egyesült államokbeli tanárképzési programokkal kapcsolatban. Arra is megkérték őket, hogy tegyenek javaslatokat az iskola-család együttműködésre való felkészítéssel kapcsolatban. A kutatás során kérdőíves módszert alkalmaztak, a lekérdezésben összesen 1114 egyetemi hallgató vett részt, közülük 775 első-, 369 utolsóéves volt, a pedagógusjelöltek közül 413 általános iskolai, míg 731 fő középiskolai tanárnak készült. A képzések időtartama országonként eltérő: a holland program négyéves, a belga hároméves, míg az Egyesült Államokban két év általános egyetemi képzésre épül a kétéves tanárképzés. A szerzők több szempont mentén és az országok között is összehasonlították az eredményeket. A hallgatók többnyire felkészültnek érzik magukat a szülők tájékoztatására, a szülői értekezletek megtartására, megszervezésére, hírlevelek kiküldésére, viszont ez az elhatározás a kisebbségekhez tartozó szülők (alacsonyabb státusz, nyelvi eltérések, kulturális különbségek) bevonása esetén kevésbé jelent meg. Az egyesült államokbeli hallgatók magasabbra értékelték magukat a szülők bevonására irányuló készségeiket tekintve, mint a belgák és a hollandok. Az általános és a középiskolai tanárnak készülő hallgatók közül inkább az előbbieket gondolják úgy, hogy jobban felkészültek. A képzésükkel kapcsolatban hiányosságokat is megfogalmaztak a középiskolai tanárnak készülő jelöltek, melyek közül a leghangsúlyosabbak a gyakorlati készségek, az ismeretek, a szülőkkel a terepen való találkozás és a kurzusok hiánya.

Bruïne és szerzőtársai (2014) arra is felhívják a figyelmet, hogy a tanárképzők szerepét gyakran figyelmen kívül hagyják a téma kutatása során. A tanulmányuk fő célja, hogy megvizsgálják a pedagógusok és a pedagógusjelöltek véleményét, tapasztalatait azzal kapcsolatban, hogy megfelelően felkészítik-e őket a család-iskola kapcsolattartásra a tanárképző intézmények a képzések során. Három egyetemen végeztek feltáró kutatásokat, amelyek magukban foglalták a tantervelemzést, az általános és középiskolai tanárnak készülő jelöltekkel és a tanárképzőkkel készített fókuszcsoporthoz tartozó interjúkat egy-egy holland, belgiumi és egyesült államokbeli egyetemen. Az adatgyűjtés célja az iskola-család kapcsolattartására vonatkozó vélemények, valamint a felkészítés folyamatának megismerése volt. A

képzési programok leginkább a kommunikációra fordítottak figyelmet. Az eredmények azt mutatják, hogy a felkészítés nagymértékben függ az egyes tanárképzők hajlandóságától, bár minden válaszadó elismerte a család és az iskola közötti kapcsolattartás fontosságát. Alig találtak különbséget a pedagógusjelöltek és a már gyakorló pedagógusok nézetei között, függetlenül attól, hogy milyen programban vettek részt vagy tanítottak. Az is kirajzolódik az eredményekből, hogy a szülő-iskola kapcsolattartást, a szülők bevonását gyakran csak a szülőkkel való kommunikációnak tekintik, ami csak részben igaz. A tanárjelöltek és a pedagógusok még több kommunikációs készséggel kapcsolatos képzést kértek, szerepjátékokat és terepgyakorlatot, amelyek lehetőséget adnak a szülőkkel való találkozásra, így még több gyakorlatot szerezhethetnének, képességeik fejlődhetnének. A szerzők további fontos megállapítása még, hogy a tanárképző intézményeknek lehetőséget kell biztosítaniuk a jövő pedagógusainak arra, hogy találkozassanak a szülőkkel a tanintézeteken belül és kívül (Bruine et al., 2014).

Gyakorlatorientált felkészítés az iskola és a család együttműködésére a tanárképzésben

Az alábbi tanulmányok a tanárképzésben történt változtatásokra koncentrálnak, és azok eredményeit mutatják be. Fontos, hogy ne csak elméleti szinten történjenek módosítási javaslatok, hanem a gyakorlatban meg tapasztaltakat is elemezzék a kutatók, ezek alapul szolgálhatnak más tanárképző felsőoktatási intézmények számára is.

Ferrara és Ferrara (2005) vizsgálatának célja, hogy a tanárjelöltek mélyebb rálátást kapjanak a szülői bevonódás működésére, továbbá nyitottsággal közelítsenek a szülőkkel való együttműködéshez – felismerve annak pozitív hatását saját tanári fejlődésükre. A pedagógushallgatók a tanárképzésen belül olyan online kurzuson (Child, Family, School Connection – Gyermek, család, iskola kapcsolatok (p. 78)) vettek részt, amelynek köszönhetően többek között megvitatták elképzeléseiket a szülői bevonódás, a szülői részvétel (parent involvement) definíciójáról, a mai családról, szülőkről. Mindezt Epstein elméletére alapozva, hat kategória mentén vitatták meg a nyári online órák során. A kurzus végén a már iskolákban dolgozó tanárokkal közösen beszéltek meg tapasztalataikat. Mint kiderült a részt vevő gyakorló pedagógusok – főleg a középiskolában tanítók – is nehézségekbe ütköznek a családok bevonását illetően. Az Epstein-féle első kategória (a szülői szerepvállalás) szempontjából a pedagógushallgatók javaslatokat tettek a szülők bevonására, például egyikük egy olyan termet biztosítana az iskolában, ahol a szülők bátran beszélhet-

nének más szülőkkel, tanárokkal, a vezetőséggel, illetve ezáltal fontos – kommunikációval, tanácsokkal kapcsolatos – információkhoz juthatnának. A tanárszakos hallgatók megállapításai szerint (is) az iskola-család kommunikációjának (Epstein második keretrendszere) megvalósulásához partnerként kell részt vennie a két félnek, hogy ne alakuljon ki „információs szakadék” közöttük. Az is tudatosodott bennük, hogy saját kommunikációs készségeik hatással vannak a szülőkkel való kapcsolatukra. Az önkéntesség témakörét is megvitatták a résztvevők, többek között azt, hogy milyen tevékenységek tartoznak a szülői önkéntesség fogalmába, ötleteket is megfogalmaztak arra vonatkozóan, hogy a szülőket informálják arról, hogy mit vár el tőlük az iskola (szülői bizottság, információs platformok létrehozása). A negyedik kategóriával – az otthoni tanulásban való szülői részvétellel – kapcsolatban szintén fontos megállapításokra jutottak a tanárszakos hallgatók, melyek megalapozzák a későbbi munkájukat, attitűdjüket a szülőkkel történő együttműködés során. Szerintük fontos tisztázni ebben az esetben is, mi az, amit a tanár elvárhat a szülőtől (például házi feladat ellenőrzése, segítése, jelzés a tanár felé tanulási problémák esetén). A döntéshozatal volt az egyik azok közül a témák közül, amelyek a legjobban érdekelték a hallgatókat a kurzus során. Egyetértettek abban, hogy fontos a szülők részvétele és szerepe az iskolával, a gyermekük oktatásával, az iskola irányításával kapcsolatos kérdésekben. A közösséggel való együttműködés, a szülői részvétel hatodik típusa kapcsán a hallgatók a vállalkozások bevonását hangsúlyozták a szülő-iskola kapcsolatba mint lehetőséget bizonyos szükséges eszközök beszerzésére. Nemcsak a tanárjelöltek profitáltak a kurzuson való részvételtől, hanem azok a gyakorló pedagógusok is, akik szintén nehézségekkel néznek szembe a szülők bevonását illetően (Ferrara & Ferrara, 2005).

Bruïne és munkatársai (2018) tanulmányukban bemutatják, hogy egy egyetemi programban hogyan támogatták a tanárjelölteket az FSP fontosságának megértésében és az arra való felkészülésben. Kis léptékű tantervváltoztatás gyakorlati megvalósulását követi a tanulmány: a tanárjelöltek előzetesen olvastak a témában, majd pályakezdő pedagógusokkal készítettek interjút az FSP-vel kapcsolatban, ezt követte a család-iskola kapcsolattartásával foglalkozó óra, ahol megvitatották a különböző felmerülő kérdéseket. Mindezek után reflexiókat írtak arról, mit tanultak ezáltal, milyen további céljaik vannak még az FSP-vel kapcsolatban, milyen képességeiket szeretnék még fejleszteni a területen, azaz tanulási céljaikat fogalmazták meg utolsó körben. A kutatók induktív módon elemezték a reflexiókat, kategóriákat hoztak létre a kutatási kérdések mentén. Az eredmények szerint

(haszonlóan a korábbi eredményekhez) a tanárképzésben – bár a törvény előírja –, a hallgatók nem érzik magukat felkészültnek a szülőkkel való együttműködésre. A hallgatók tisztában vannak azzal, hogy az oktatás minden szintjén fontos az FSP, az órán való részvételnek köszönhetően az együttműködés akadályaira és sikerternyezőire világítottak rá, valamint a partnerségi kapcsolat (kölcsönösségen és méltányosságon alapuló kapcsolat) fontosságára. Arra vonatkozóan, hogy mit tanulnának, milyen képességeket fejlesztenének a következőket emelték ki: kommunikációs készség fejlesztése; hogyan lehet a szülők igényeit észrevenni, és miképpen alakíthatnak ki együttműködésen és méltányosságon alapuló kapcsolatokat; hogyan lehet együttműködni sajátos nevelési igényű gyermekek szüleivel; gyakorlatban a szülőkkel találkozni. Ami céljaikat illeti, fontosnak tartják, hogy tapasztalt tanárokkal beszélgessenek a témával kapcsolatosan. A szerzők javasolják a tanárképző intézményeknek, hogy adjanak lehetőséget a hallgatók attitűdjének, feltételezéseinek megfogalmazására, a tanulási célok meghatározásra (Bruïne et al., 2018).

Konklúzió

Célul tűztük ki jelen tanulmányban, hogy szisztematikus irodalomelemzés segítségével kutassuk azokat a releváns irodalmakat, amelyek empirikus módszerrel vizsgálják a családi bevonódásra, a család-iskola kapcsolatra való felkészítést a tanárképző intézményekben. A keresést az EBSCO adatbázisban folytattuk meghatározott kritériumok mentén. A nyolc tanulmány közül hat olyat találtunk, mely célul tűzte ki a tanárszakos hallgatók meggyőződéseinek, attitűdjének, elképzeléseinek feltérképezését a témában. A másik két tanulmány a már a gyakorlatban megvalósult család-iskola együttműködésre történő felkészítés eredményeiről számolt be, melyeket más tanárképző intézmények is hasznosíthatnak a pedagógushallgatók felkészítése során.

A tanulmányok közül egy kivételével mindegyikben foglalkoztak a tanárképzésen részt vevő hallgatók FSP-vel kapcsolatos elképzeléseivel (Bruïne et al., 2014; Bruïne et al., 2018; D’Haem & Griswold, 2017; Ferrara & Ferrara, 2005; Fisher, Fitzgerald & Olson, 2022; Lehmann, 2018; Willemse et al., 2017). A tanulmányok nagy része hangsúlyozza, hogy a tanárjelöltek kevésbé érzik magukat felkészültnek a családok bevonására (Bruïne et al., 2014; D’Haem & Griswold, 2017; Fisher, Fitzgerald & Olson, 2022; Lehmann, 2018; Willemse et al., 2016, 2017). Ezért módosításokat javasolnak az FSP képzési programokba való beemelése érdekében (Bruïne et

al., 2014; Bruïne et al., 2018; D’Haem & Griswold, 2017; Fisher, FitzGerald & Olson, 2022; Lehmann, 2018; Willemse et al., 2016, 2017). Azoknak a kutatásoknak az eredményei, amelyekben a vizsgálatokat gyakorló tanárookra is kiterjesztették, meg-egyeznek abban, hogy a család bevonásával a gyakorlatban is nehézségekbe ütköz-nek, főleg, ha nem érzik magukat magabiztosnak, felkészültnek a kapcsolat kialakí-tására, fenntartására (Ferrara & Ferrara, 2005; Bruïne et al., 2018).

A tanulmányokban a szerzők a család-iskola partnerségen alapuló kapcsolat fogalmát (Family-school Partnership – FSP) említik a legtöbbször, amikor a tanár-képzésben részt vevők felkészültségét vizsgálják (Bruïne et al., 2014; Bruïne et al., 2018; D’Haem & Griswold, 2017; Willemse et al., 2016; Willemse et al., 2017). Lehmann (2018) tanulmányában a család és az iskola kooperációjaként (FSC – Fa-mily School Cooperation) konceptualizálja a fogalmat. A tanulmányok mindegyi-ke Epstein (2001, 2011) és munkatársa (Epstein & Sanders, 2006) elméleti megkö-zelítéseire alapoznak a szülői bevonódás fogalmának meghatározásánál. Számos esetben használták a szülői részvétel, család részvétele, család és iskola kapcsola-ta, család-iskola együttműködése, család és iskola kooperációja szinonimákat (Bruïne et al., 2014; Bruïne et al., 2018; D’Haem & Griswold, 2017; Ferrara & Fer-rara, 2005; Fishere et al., 2022; Lehmann, 2018; Willemse et al., 2016; Willemse et al., 2017). Bruïne és munkatársai (2014, 2018) bár elfogadják az Epstein-féle foga-lom meghatározást, annak bonyolultságára, komplexitására utalnak, és más meg-közelítésekre is hivatkoznak, mint például Kroeger és Lash (2011) vagy Hornby és Lafael (2011) elméleti koncepciójára, miszerint árnyalja a szülői bevonódás fogal-mát a tanár-szülő kapcsolatban megélt implicit hatalmi viszony, a tanárok attitűd-je, viszonyulása a szülőkhöz, valamint a tanulók különböző életkori sajátosságai-nak figyelembevétele. Fisher és munkatársai (2022) a szülői bevonás és a szülői részvétel fogalmakat használják tanulmányukban, amit maga a szerző, Fisher bő-vít ki és 44 tevékenységet sorol a fogalomhoz, melyeket négy területre oszt: erő-forrás-fejlesztés – szervezeti szinten (Resource Improvement – Organizational-level), ellenőrzés – tanulói szinten (Control – Student-level), pedagógia és élet-mód – tanulói szinten (Pedagogy and Lifestyles – Student-level), iskolai jóllét – szervezeti szinten (School Welfare – Organization-level) (Fisher et al., 2022, pp. 2-3). A legtöbb tanulmányban nemcsak a fogalom konceptualizálása során használ-ták Epstein, és sok esetben Epstein és Sanders elméletét, hanem a felméréseik so-rán is az ő elméletükre alapoztak (Bruïne et al., 2014; Bruïne et al., 2018; D’Haem és Griswold, 2017; Ferrara & Ferrara, 2005; Lehmann, 2018; Willemse et al., 2016).

Fisher és munkatársai (2022) vizsgálatuk során saját mérőeszközt, a TPPS (Teacher Perception of Parental Involvement Scale – A szülői bevonás tanári megítélése) skáláját alkalmazták (Fisher et al., 2022).

A kutatók az évek során egyre inkább arra törekedtek, hogy minél jobban megismerjék a tanárokat képző főiskolák, egyetemek törekvéseit a család-iskola kapcsolat kezelésére való felkészítésre. A jelenlegi tanulmány azt bizonyítja, hogy a téma kevésbé kutatott terület, vannak olyan országok, ahol még nem foglalkoztak az FSP-vel a tanárképzés területén. Szükség lenne különböző országok bevonására és további vizsgálatokra, melyek segíthetnének a tanárképző intézményeknek felkészíteni a jövő tanárait ezen a területen is.

A téma hazai kontextusa és a főbb kutatási eredmények

Hazánkban még kevés vizsgálat készült a család és az iskola kapcsolattartásának témakörében. Emellett viszont a Pusztai és munkatársai által szerkesztett, 2024-ben megjelent kézikönyv széleskörű használata pozitív hatást gyakorolhat a tanárjelöltek elméleti tudásának bővítésére és a gyakorlatban alkalmazható jó gyakorlatok ismeretére. A kötet tartalmazza a nemzetközi és hazai programok bemutatását, gyakorlati alkalmazásának leírását, mely megfelelő alapot nyújthat a tanárszakos hallgatók magabiztosságának növelésére a családokkal történő kapcsolat kialakítása során (Pusztai et al., 2024).

Ahogy az a bevont tanulmányok eredményeiből is látszik a hátrányos helyzetű szülőkkel való kapcsolat kialakítására való felkészüléssel kapcsolatban még hangsúlyosabban jelenik meg a hallgatók bizonytalansága és felkészületlensége, amit a szülők viszonyulása mellett a tanárok attitűdje és sztereotípiái is befolyásolnak. A magyarországi szülők közül is a magasabb társadalmi státuszúak közül kerülnek ki azok, akik aktívabban vonódnak be az iskola életébe (Bacskai et al., 2024; Imre, 2015). Problémát jelent a hátrányosabb helyzetű szülők bevonódása esetén, hogy úgynevezett szakadék alakul ki a két fél között (Ceglédi, 2025; Zoller, 2013). Ennek okai többek között a kulturális különbségek, az iskolától való távolság érzése (Ceglédi, 2025; Jaskóné Gácsi, 2022) és a nyelvi hátrányok megléte (Zoller, 2013). A hátrányos helyzetű szülők esetében a vallásosság és otthoni bevonódás kompenzáló hatással bír, pozitívan hat a szülők nevelésének eredményességére (Pusztai & Fényes, 2022), továbbá a felekezeti iskolák aktívabban vonják be a szülőket, mint az állami iskolák, akikre inkább jellemző a formálisabb kapcsolattartás a szülőkkel (Pusztai et al., 2024). A kutatások azt is alátámasztják,

hogy a szülők házi feladatban való segítségnyújtása szintén pozitívan hat a gyermek teljesítményére (Ariës & Cabus, 2015; Hoover-Dempsey et al., 2001; Imre, 2015; Ramdass & Zimmerman, 2011), a tanárok szerepvállalása ugyancsak elengedhetetlen a szülők otthoni bevonódásában (Walker et al., 2004).

Szász (2021) kisebbségi, vidéki környezetben kutatott a témában, az otthoni bevonódás mentén több szülői kategóriát különböztet meg: háritó, szorgalmas, partner, számonkérő, hálózatosodó, akik, ahogy az elnevezések is mutatják, különbözőképpen vonódnak be a gyermek házi feladatának elvégzése során. A kommunikációs minták szerint is többféle szülői hozzáállás létezik, melyet szintén Szász mutat be Palts és Harro-Loit (2015) munkája nyomán. Az általa vizsgált kisebbségi magyar közegben a legjellemzőbb a passzív-pozitív és a passzív-negatív szülői típus. Az előbbiekre jellemző, hogy akkor kezdeményeznek interakciót a pedagógussal, ha probléma van a gyermekkel, míg az utóbbiak esetében a passzív hozzáállás figyelhető meg, mivel társadalmi hátrányaik és gyermekük gyakori problémái miatt inkább távol maradnak a pedagógussal történő kommunikációtól (Szász, 2022). Szász (2023) további kutatásai azt bizonyítják, hogy bár a vizsgált térségben van olyan szülői csoport, akiket könnyebben lehet bevonni az iskola életébe, még mindig távolabb maradnak az iskolától, pedagógusoktól. E néhány magyar vonatkozású eredmény is bizonyítja, hogy a tanárok jelentős szerepet játszanak a család-iskola kapcsolat kialakításban. Ezért is lehet rendkívül jelentős mind a gyakorló pedagógusok, mind pedig a pályára lépő tanárjelöltek felkészítése az általunk tárgyalt területen.

Limitációk

Bár a szisztematikus irodalomelemzést kiváló módszernek tekintjük, a témához kapcsolódó releváns tanulmányok egy része a keresési kritériumok miatt nem került bele a tanulmányba. A tanulmányok közül kevésben esik szó a hátrányos helyzetű vagy a sajátos nevelési igényű gyermekek szüleivel, családjával való kapcsolat kialakítására való felkészítésről, ami ismételten az e területen folytatott kutatások hiányára hívja fel a figyelmet.

Irodalom

- Alleksaht-Snider, M., & Schwartz, S. (2001). Family, school, and community interactions in teacher education and professional development: Integrating theoretical and conceptual frameworks. In Smit, F., van der Wolf, K. & Sleegers, P. (Eds.), *A bridge to the future: Collaboration between parents, schools and communities* (pp. 217–223). Institute for Applied Social Sciences, University of Nijmegen.
- Ariës, R. J. & Cabus, S. J. (2015). Parental homework involvement improves test scores? A review of the literature. *Review of Education*, 3(2), 179–199.
<https://doi.org/10.1002/rev3.3055>
- Bacsikai K., Bencze Á., Dorogi A., Hegedűs G., Major E., Rétháti C. & Pusztai G. (2024). A szülői bevonódás és eredményesség összefüggései Magyarországon az országos kompetenciamérés adatai alapján. *Különleges Bánásmód – Interdiszciplináris folyóirat*, 10(4), Article 4. <https://doi.org/10.18458/KB.2024.4.7>
- Bakker, J., Denessen, E. & Brus-Laeven, M. (2007). Socio-economic background, parental involvement and teacher perceptions of these in relation to pupil achievement. *Educational studies*, 33(2), 177–192.
<https://doi.org/10.1080/03055690601068345>
- Bellibas, M. S. & Gumus, S. (2013). The Impact of Socio-Economic Status on Parental Involvement in Turkish Primary Schools: Perspective of Teachers. *International Journal of Progressive Education*, 9(3), Art. 3.
<https://dergipark.org.tr/en/pub/ijpe/issue/26322/277390>
- Boonk, L., Gijsselaers, H. J. M. & Ritzen, H. (2018). A review of the relationship between parental involvement indicators and academic achievement. *Educational Research Review*, 24, 10–30. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2018.02.001>
- Bruïne, E. D., Willemse, T. M., Franssens, J., Eynde, S. V., Vloeberghs, L. & Vander-marliere, L. (2018). Small-scale curriculum changes for improving pre-service teachers' preparation for Family-School Partnerships. *Journal of Education for Teaching*, 44(3), 381–396. <https://doi.org/10.1080/02607476.2018.1465667>
- Bruïne, E. J., Willemse, T. M., D'Haem, J., Griswold, P., Vloeberghs, L. & van Eynde, S. (2014). Preparing teacher candidates for family-school partnerships. *European Journal of Teacher Education*, 37(4), 409–425.
<https://doi.org/10.1080/02619768.2014.912628>
- Ceglédi, T. (2025). Szülői bevonódás és reziliencia a roma pedagógusokat foglalkoztató iskolákban. *Educatio*, 33(4), 492–511.
<https://doi.org/10.1556/2063.33.2024.4.7>

- Chen, W. B. & Gregory, A. (2009). Parental involvement as a protective factor during the transition to high school. *The Journal of Educational Research*, 103(1), 53–62. <https://doi.org/10.1080/00220670903231250>
- D’Haem, J. & Griswold, P. (2017). Teacher educators’ and student teachers’ beliefs about preparation for working with families including those from diverse socioeconomic and cultural backgrounds. *Education and Urban Society*, 49(1), 81–109. <https://doi.org/10.1177/0013124516630602>
- Epstein, J. L. (1995). School/family/community partnerships. *Phi delta kappa*, 76(9), 701.
- Epstein, J. L. (2001). Building Bridges of Home, School, and Community: The Importance of Design. *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR)*, 6(1–2), 161–168. https://doi.org/10.1207/S15327671ESPR0601-2_10
- Epstein, J. L. (2005). Links in a professional development chain: Preservice and inservice education for effective programs of school, family, and community partnerships. *The New Educator*, 1(2), 125–141. <https://doi.org/10.1080/15476880590932201>
- Epstein, J. L. (2018). School, family, and community partnerships in teachers’ professional work. *Journal of Education for Teaching*, 44(3), 397–406. <https://doi.org/10.1080/02607476.2018.1465669>
- Epstein, J. L. & Sanders, M. G. (2006). Prospects for change: Preparing educators for school, family, and community partnerships. *Peabody journal of Education*, 81(2), 81–120. https://doi.org/10.1207/S15327930pje8102_5
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Sheldon, S. B., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., Van Voorhis, F. L., Martin, C. S., Thomas, B. G., Greenfield, M. D., Hutchins, D. J. & Williams, K. J. (2018). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (4th ed.). Corwin.
- Fan, X. & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13, 1–22. <https://doi.org/10.1023/A:1009048817385>
- Ferrara, M. M. & Ferrara, P. J. (2005). Parents as partners: Raising awareness as a teacher preparation program. *The Clearing House: A journal of educational strategies, issues and ideas*, 79(2), 77–82. <https://doi.org/10.3200/TCHS.79.2.77-82>
- Fisher, Y. (2011). Parental involvement. In Fisher, Y. & Friedman, I. A. (Eds.), *New horizons for facet theory: Interdisciplinary Collaboration Searching for Structure in Content Spaces and Measurement* (pp. 145–153). FTA Publication.

- Fisher, Y., FitzGerald, A. M. & Olson, A. (2022). What do teacher-education college students know about parental involvement: A comparative study between the US and Israel. *Education and Urban Society*, 54(6), 714–730.
<https://doi.org/10.1177/00131245211026685>
- Garbacz, S. A. (2017). Parent educational involvement in middle school longitudinal influences on student outcomes. *The Journal of Early Adolescence*, 38(5), 629–660.
<https://doi.org/10.1177/0272431616687670>
- Gonzales, S. M. & Gabel, S. L. (2017). Exploring involvement expectations for culturally and linguistically diverse parents: What we need to know in teacher education. *International Journal of Multicultural Education*, 19(2), 61–81.
<https://doi.org/10.18251/ijme.v19i2.1376>
- Henderson, A. T., Mapp, K. L., Johnson, V. R. & Davies, D. (2007). *Beyond the bake sale: The essential guide to family-school partnerships*. The New Press.
<https://doi.org/10.2307/jj.25291684>
- Hoover-Dempsey, K. V., Battiato, A. C., Walker, J. M., Reed, R. P., DeJong, J. M. & Jones, K. P. (2001). Parental involvement in homework. *Educational Psychologist*, 36(3), 195–209. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3603_5
- Hornby, G. & Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: An explanatory model. *Educational review*, 63(1), 37–52.
<https://doi.org/10.1080/00131911.2010.488049>
- Imre, N. (2015). A szülői részvétel formái és hatása a tanulói eredményességre. In Arató, F. (Ed.), *Horizontok II: A pedagógusképzés reformjának folytatása* (pp. 127–139). Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet.
- Izzo, C. V., Weissberg, R. P., Kasprow, W. J. & Fendrich, M. (1999). A longitudinal assessment of teacher perceptions of parent involvement in children's education and school performance. *American Journal of Community Psychology*, 27(6), 817–839. <https://doi.org/10.1023/A:1022262625984>
- Jaiswal, S. K. & Choudhuri, R. (2017). A review of the relationship between parental involvement and students' academic performance. *The International Journal of Indian Psychology*, 4(3), 110–123. <https://doi.org/10.25215/0403.052>
- Jaskóné Gácsi, M. (2022). A társadalmi és a gazdasági tényezők szerepe: a hátrányos helyzetű gyermekek oktatása és nevelése. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica*, 26(2), 130–139.
- Kamarási, V. & Mogyorósy, G. (2015). Szisztematikus irodalmi áttekintések módszertana és jelentősége. Segítség a diagnosztikus és terápiás döntésekhez. *Orvosi Hetilap*, 156(38), 1523–1531. <https://doi.org/10.1556/650.2015.30255>

- Khajepour, M. & Ghazvini, S. D. (2011). The role of parental involvement affect in children's academic performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 1204–1208. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.03.263>
- Lehmann, J. (2018). Parental involvement: An issue for Swiss primary school teacher education. *Journal of Education for Teaching*, 44(3), 296–308. <https://doi.org/10.1080/02607476.2018.1465626>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G. & PRISMA Group*. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Annals of internal medicine*, 151(4), 264–269. <https://doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00135>
- Morris, V. G. & Taylor, S. I. (1998). Alleviating barriers to family involvement in education: The role of teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 14(2), 219–231. [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(97\)00037-1](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(97)00037-1)
- Mutton, T., Burn, K. & Thompson, I. (2018). Preparation for family-school partnerships within initial teacher education programmes in England. *Journal of Education for Teaching*, 44(3), 278–295. <https://doi.org/10.1080/02607476.2018.1465624>
- Palts, K. & Harro-Loit, H. (2015). Parent-Teacher Communication Patterns Concerning Activity and Positive-Negative Attitudes. *TRAMES: A Journal of the Humanities & Social Sciences*, 19(2), 139–154.
- Pusztai, G. & Fényes, H. (2022). Religiosity as a Factor Supporting Parenting and Its Perceived Effectiveness in Hungarian School Children's Families. *Religions*, 13(10), 945. <https://doi.org/10.3390/rel13100945>
- Pusztai, G., Ceglédi, T., Bacskai, K. & Pallay, K. (Eds.) (2024). *Az iskola-szülő kapcsolattartás gyakorlatai. Intervenciók, programok, gyakorlatok pedagógusoktól pedagógusoknak*. Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ (CHERD-Hungary).
- Pusztai, G., Demeter-Karászi, Z., Major, E. & Puskás, M. (2024). Beyond the barriers of deficit orientedness? Comparing distinct teacher approaches of parental involvement. *British Journal of Religious Education*, 46(4), 370–388. <https://doi.org/10.1080/01416200.2024.2388133>
- Ramdass, D. & Zimmerman, B. J. (2011). Developing self-regulation skills. The important role of homework. *Journal of Advanced Academics*, 22(2), 194–218. <https://doi.org/10.1177/1932202X11022002>
- Simon, B. S. (2001). Family involvement in high school: Predictors and effects. *Nassp Bulletin*, 85(627), 8–19. <https://doi.org/10.1177/019263650108562702>

- Smith, T. E. & Sheridan, S. M. (2019). The effects of teacher training on teachers' family-engagement practices, attitudes, and knowledge: A meta-analysis. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 29(2), 128–157.
<https://doi.org/10.1080/10474412.2018.1460725>
- Sukhbaatar, B. (2014). Study on Parental Involvement Preparation at a Preservice Institution in Mongolia. *School Community Journal*, 24(2), 189–218.
- Szász, M. M. (2021). Szülői segítségnyújtás az iskolai tanulmányi feladatok teljesítésében – Szülőtípusok a házi feladatok teljesítésébe való bevonódás alapján, I. rész. *Acta Medicinæ et Sociologica*, 12(33), 144–159.
<https://doi.org/10.19055/ams.2021.11/30/9>
- Szász, M. M. (2022). Szülői segítségnyújtás az iskolai tanulmányi feladatok teljesítésében – Szülői kommunikáció, II. rész. *Acta Medicinæ et Sociologica*, 13(34), 212–232.
<https://doi.org/10.19055/ams.2022.05/31/10>
- Szász, M. M. (2023). Parental Assistance with Assignments–Types of Parental Involvement in Homework. *Central European Journal of Educational Research*, 5(2), 25–36. <https://doi.org/10.37441/cejr/2023/5/2/13274>
- Thompson, I., Willemse, M., Mutton, T., Burn, K. & De Bruïne, E. (2018). Teacher education and family–school partnerships in different contexts: A cross country analysis of national teacher education frameworks across a range of European countries. *Journal of Education for Teaching*, 44(3), 258–277.
<https://doi.org/10.1080/02607476.2018.1465621>
- Willemse, T. M., de Bruïne, E. J., Griswold, P., D'Haem, J., Vloeberghs, L. & Van Eynde, S. (2017). Teacher candidates' opinions and experiences as input for teacher education curriculum development. *Journal of curriculum studies*, 49(6), 782–801.
<https://doi.org/10.1080/00220272.2016.1278043>
- Willemse, T. M., Thompson, I., Vanderlinde, R. & Mutton, T. (2018). Family-school partnerships: a challenge for teacher education. *Journal of Education for Teaching*, 44(3), 252–257. <https://doi.org/10.1080/02607476.2018.1465545>
- Willemse, T. M., Vloeberghs, L., de Bruïne, E. J. & Van Eynde, S. (2016). Preparing teachers for family–school partnerships: A Dutch and Belgian perspective. *Teaching Education (Columbia, S. C.)*, 27(2), 212–228.
<https://doi.org/10.1080/10476210.2015.1069264>
- Zoller, M. (2013). Hátrányos helyzetű tanulók iskolai nehézségei nyelvi szocializációjuk tükrében. *Magiszter*, 11(2), 95–106.

Preparing Trainee Teachers for Family-School Collaboration: A Systematic Literature Review

Many studies on family and parental involvement in school life highlight the beneficial effects of such collaboration on educational institutions and on all concerned parties. In order to develop partnerships with different families, teachers and schools need to act competently. However, there has been little research in the last 20 years on how teacher education prepares future teachers so that they can involve parents and establish partnership with families. In the database we used, we found a total of eight studies written in English and published in international academic journals between 2000 and 2022. This systematic literature review aims to present and compare empirical research studies that focus on how teacher education programmes prepare trainees for family-school collaboration. Our review established that no major changes have taken place in this area: there are still some unexplored aspects that researchers believe would be important to address. The curricula of teacher education should be modified to prepare trainee teachers more comprehensively for parental involvement.

Keywords: teacher education, trainee teachers, parental involvement, family-school partnership, preparing trainee teachers